

VÄR FINNS MARIA BILDEN FRÅN BRO

Av Sven Rydstrand

Ur Stiftskrönikan 1958:12

Vår medarbetare Sven Rydstrand, speciellt intresserad av Bohusläns forn- och folkminnen, låter oss få ta del av en intressant utgrävning, som förra året gjordes i hans hemsocken Bro. Åtskilliga gamla föremål kom då i dagen. Men många frågetecken står alltjämt kvar, som författaren vill ha hjälp med.

På Bro prästgård finns ett gammalt torp, som kallas för Hala och som enligt den s.k. "Röde bog" före år 1391 utgjorde prästgård för kyrkoherden i Bro pastorat. I Norskt Diplomatarium omtalas en 1300-tals präst i Bro vid namn Sven. Han hade på något sätt råkat komma i delo med rättvisan, varför han fick besök av länsmanen. Denne har i sin rapport noga noterat, att han fann "Sira Svein" i en låg stuga på Hala. Tack vare denna rapport vet man alltså, att Bro allra äldsta prästgårdsbyggnad har legat här, troligen på den plats, där de nuvarande torparhusen ligger.

Men därjämte har en envis tradition velat göra gällande, att även Bro kyrka fordom varit belägen på Hala. Traditionen är upptecknad redan år 1746 av den kände tanumsprosten Johan Oedman i dennes sistnämnda år utgivna "Chorographia Bahusiensis". Oedman kände mycket väl till Bro, ty han hade blivit uppfostrad här hos sin styvfader, kontraktsprosten Andreas Bornander.

Denna tradition om en kyrka, eller ett kapell på Hala har underhållits genom åren och aktualiserats genom gång efter annan påträffade fynd vid det område, där grundmurarna ansetts ligga. Här syntes dock inga spår av murar ovan jord.

Bland de gjorda fynden bör särskilt nämnas den enligt uppgift mycket vackra Mariabild av gul metall, som en torparpojke fann vid den förmodade kyrkoruinen redan på 1850-talet. Den har dock sedermera tyvärr förkommit. Vid grävning av en brunn på detta område i

slutet av 1800-talet träffade en annan person på skelettdelar av här begravda människor. Sedermera har även på platsen hittats en sten med ett runt hål igenom. Den förmodades vara en vigvattensten, men dess användning torde dock vara svår att påvisa. På våren 1952 fann undertecknad på denna plats bland

andra föremål även en liten täljstenstrissa med två borrarade hål. Den har troligen varit använd som amulett.

Då detta område, som visade sig gömma så intressanta kulturfynd, var avsett att skogsplanteras, föreslog undertecknad år 1955 i Bro kyrkofullmäktige, att medel borde ställas till förfogande för en vetenskaplig undersökning av den aktuella platsen. En sådan undersökning blev också beslutad, och hela pastoratet bidrog med penningmedel. År 1956 uppdrogs åt fil. dr Johan Pettersson att utföra undersökningen. Denna ägde rum i maj månad 1957 och gav synnerligen gott resultat vad beträffar mängden av fynd. Sålunda påträffades en hel del intressanta bruksföremål, som kunde dateras till 12 -1300-talet. Där fanns mynt, ringar, ljushållare, spik, delar av täljstens- och tennkärl, munktegel, brynstenar, sländtrissor och många andra föremål av sten och järn. De blottade murarna däremot visade sig icke vara av den beskaffenhet, att de kunnat utgöra grunden till en kyrkobyggnad. Snarare har här varit ett bostadshus, kanhända ett s.k. pilgrimshärbärge. Byggnaden är dock orienterad i väst-öst, liksom alla äldre kyrkobyggnader. Men denna byggnad är dock icke den allra äldsta på denna plats. Man kunde nämligen vid undersökningen konstatera, att här funnits åtminstone en ännu äldre byggnad. Säkerligen har dock båda dessa hus varit uppförda av trä, troligen rundtimmer, eftersom rikligt med bränd och formad lerklening påträffats. Åtminstone en av dessa byggnader - troligen den yngre av dem - har bevisligen brunnit ned. Mer än denna först påträffade grundmur blottades inte vid undersökningen. Till följd av undersökningens preliminära natur och det otillräckliga anslag, som fanns disponibelt, medgavs nämligen inte denna gång några grundligare utgrävningar.

Vid ordningsställandet av området efter undersökningen gjorde undertecknad en mycket intressant iakttagelse. Något spadtag djupare ned i jorden och blott litet utanför den undersökta tomten dolde sig nämligen en bastantare grundmur, orienterad i samma riktning som den tidigare men med all sannolikhet äldre. Undersökningen vid Hala kommer därför att fortsättas ett kommande år.

Medan undersökningen av den intressanta ruinen pågick, kom bl. a. förre kyrkoherden i Bro, H. D. Hallbäck, på besök. Han berättade vid tillfället, att han mycket fäst sig vid traditionen om en kyrka på platsen och även hört talas om den nyss nämnda Mariabilden. Då han på 1920-talet kom som kyrkoherde till Bro, träffade han snart den nära nittioårige förre riksdagsmannen A. P. Hylander på Röe. Denne hade haft Mariabilden från Hala i sin hand. Han hade fått den av sin skolkamrat, torparsonen August Mattsson från Hala, som funnit den i jorden

just på den plats, där grävningen nu ägde rum. Hylander hade skattat den unika Mariabilden mycket högt, men prästsonen och sedermera lektorn i Halmstad, den inte så litet originelle Janne Thudén, bördig från Bro, ville ha den för sina samlingar, och Hylander måste skänka honom den. Var bilden blev av, då Thudén på 1930-talet dog i Göteborg, dit han flyttat från Halmstad, har inte kunnat utforskas. Troligen har den hamnat hos någon privat samlare, ty de efterlysningar som gjorts i museerna i västra Sverige och i Stockholm har icke lett till något resultat. Inte heller har Janne Thudéns släktingar kunnat ge några upplysningar i saken.

Det är alltså många frågor, som fortfarande är olösta beträffande Halaruinen. De viktigaste är: Har här funnits en kyrka eller ett kapell? Hur gamla är murarna under 1200-talsbyggnaden och vilka fynd döljer sig där? Var finns den försvunna Mariabilden? Av särskilt stort värde vore att återfinna den sistnämnda.

Finns det någon som kan ge den allra minsta upplysning om densamma eller dess tidigare förekomst, dess utseende eller något annat som kan tjäna som ledning vid efterforskningen, uppmanas han att ge sig tillkänna. Även den till synes ringaste uppgift kan vara värdefull och kommer icke att bli obelönad.